

OB STOTI OBLETNICI PADCA EDINEGA NAJDENEGLA SLOVENSKEGA METEORITA – IZPODNEBNIKA

AVČE
Avče, Slowenien gefallen 31.3.1908

Avški meteorit v vetrini
dunajske zbirke

Avče, spomladi 1907. Vasica pri Kanalu, stisnjena ob robu rodovitne terase nad modrozeleno Sočo, se prebuja iz zimskega spanca. Vaški otročaji popoldne, ko ni več pouka v prostorni novi šoli, že poseda jo na koncu avškega polja, od koder je prelep razgled na nedavno zgrajeno železniško postajo in na mogočen kamnit viadukt, ki se s svojimi sedmimi loki pne nad strugo hudojniške Avšce. Otroci nestrpno čakajo in vztrepetajo, ko ob določeni uri pripelje vlak.

Padeč z jasnega neba

»Zdaj se bo začelo novo življenje. Proga prinaša napredek. Naši otroci bodo nadaljevali šolanje v slovenskih šolah v Gorici in ne bodo več samo kmetje, kovači, mizarji, čevljariji in furmani. Novo stoletje bo doba blagostanja in Slovenci v teh krajevih bomo vedno močnejši,« v nedeljo po maši vzneseno modruje

župan Ivan Makarovič v vaški gostilni. Mlajši moški mu zavzeto pritrjujejo, izkušeni očanci pa puhajo tobačni dim izpod brk in si mislijo svoje.

Dne 31. marca 1908. Movrnov boršt, dobre pol ure hoje iz Avče proti Banjšicam. Hladno spomladansko jutro, a napoveduje se jasen, sončen dan. Janez Kolenc iz Gorenjega Avščka ima opravke v gozdu in s seboj je vzel šestletnega sina, da tudi njega vzgoji v pridnega delavca. Ura je 8.45.

Nenadoma zasliši močno šumenje in žvižganje, ozira se okrog, a ne vidi nič. Šum naravnega in traja, traja. Preplašeni sinek se stisne k očetu. Nenadoma nekaj trešči v drevo, kakšnih štirideset metrov v blagem bregu pod njim, in Janez opazi pet centimetrov debelo vejo, ki se hrešče odlomi, v bližini jablane pa se vzdigne oblaček prahu. Kolenc je radoveden, a boji se približati drevesu, tudi zaradi na smrt prestrašenega otroka, ki ga priganja, naj odideta domov. Skrbni oče posluša sina, a doma mu radovednost ne da miru.

Popoldne poišče bližnjega prijatelja, s katerim sta bila skupaj v vojski, in nemudoma pohi-

tita v Boršte. Ob jablani najdeti jamico, obkroženo z ožganim listjem, in začneta kopati. Trideset centimetrov globoko ju čaka presenečenje: svetleč kovinski predmet, podoben ledvički, dolg za ped in težak dober kilogram. Skrbno ga zavijeta, spravita v malho in pohiti v Avče.

Janez najprej poišče lastnika zemljišča, Martina Križniča, ki je tudi slišal nenavadno šumenje in žvižganje. Kolenc in Križnič, ki nočeta imeti nevšečnosti z oblastjo, se hitro odločita, da je sporni predmet najbolje predati orožnikom. Prevzame ga orožniška postaja v Ročinju in ga nemudoma posreduje deželnemu orožniškemu poveljstvu v Trstu.

nesli novico, ki »na več kilometrov daleč zaudarja po prvoaprilske potegavščini«. Potem pa nadaljuje: »Zelo radi bi si pobliže ogledali ta znameniti izstrelek, težak 130 dek, toda dokler ga ne bomo videli na lastne oči, bomo to italijansko granato imeli za prvovrstno aprilsko šalo, ki pa je ne more ravno vsak prebaviti.«

Dne 8. aprila pa ljubljanski Slovenec prinaša nove vesti z Gorenjskega. Novičar omeni, da so opazili pojav padca meteorja okoli 9. ure zjutraj tudi v Kamni Gorici, na Lipnici in na Dobravi: »Delavci na polju so kar naenkrat začuli pri jasnem nebnu silno gromenje čez Jelovco in strme obstali ter z delom prenehali, pričakujči po 16 do 20 sekundnem gromenju, da se zemlja stresce. Vendar po prenehanju bobnenja ni bilo čutiti najmanjšega tresenja zemlje.« Še dandanašnji kroži po Kamni Gorici ustno izročilo, da so vaščani, boječ se potresa, še tri dni po dogodku organizirali vaške straže in da so nekateri domačini napovedovali, da se bo na Primorskem v kratkem zgodilo nekaj hudega.

Topovska krogla ali meteorit?

Dne 1. aprila 1908, Soča. Liberalni goriški časnik prinaša med lokalnimi novicami drobno vest, da je prejšnji dan blizu vasi Avče padla topovska krogla. Novičar v članku z naslovom Kroganje iz Italije komentira: »Da bi bilo avstrijsko vojaštvo tako neprevidno, ne verujemo, a da bi bilo to prvi pozdrav Avstriji iz sestanka cesarja Viljema in kralja Emanuela, je nemogoče, ker nam ministri zagotavljajo 'dobre' odnose med zavezniki! Pričakujemo, da poklicani faktorji to zadevo razjasnijo.« Strah v zraku in topova krogla – se čez nekaj dni oglasita še ljubljanski Slovenec in klerikalna Gorica. Na te vesti slovenskega časopisa se 4. aprila ogorčeno odzove nacionalistični Il gazzettino popolare, ki pod naslovom Bomba... d'aprile sporoča, da so slovenski časniki pri-

RADIO
VESELJAK

LJUBLJANA: 94.9 MHz / NOVO MESTO: 95.5 MHz
CELJE: 95.5 MHz / LISCA: 96.7 MHz

24.183 – Ribje komplikiranje

Pride prva riba in reče: Glu.
Pride druga riba in reče: Glu.
Pride še tretja in pravi: Glu, glu, pa ji odvr...
Ne komplikiraj!

24.184 – Bliskovi

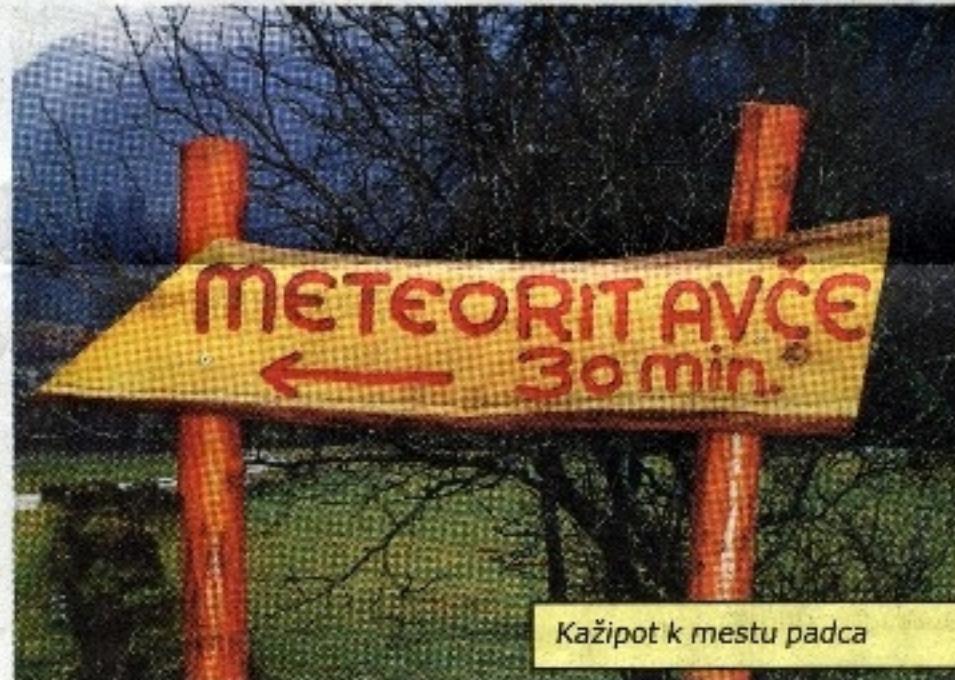

viji Življenje in tehnika zapiše: »Skoraj povsem se je izgubilo poročilo o meteoritu, ki je padel 31. marca 1908 dopoldne blizu Avč. Zanj je zvedel znani geolog Franc Seidel, takrat profesor v Gorici. Mislil je, da je priletela iz Italije topovska krogla. Pozneje so na Dunaju z analizami ugotovili, da gre za meteorit.«

Čeprav za tem Pavlovec navede še najditelja in meteorit opiše, njegov zapis za čuda ne

vzbudi nobenega javnega odmeta. Nasprotno, na Berwerthovo poročilo pozabi celo sam, ko čez petintrideset let v isti reviji opisuje meteoritski krater Kali v zahodni Estoniji in na koncu kratkega zapisa pravi:

»Na Hrvaškem so našli že kar nekaj ostankov meteoritov, v Sloveniji pa jih doslej še ne poznamo. V Vipavski dolini sicer govorijo o padcu meteorita pri Lokavcu nad Ajdovščino, ven-

dar so tam le ostanki starih topilnic železa in o meteoritu ni sledu. Prav gotovo pa je kdaj tudi na slovensko ozemlje padel kak meteorit.«

Slovenski meteorit je, meteorita ni!

Leta 2001 prinese Delo članek o dunajski zbirki meteoritov in profesor Gero Kurat (sedanji naslednik direktorja Berwertha) na koncu omeni tudi avškega, ki da je »zelo lep kos«. Pa tudi to ne pomaga, da ne bi v razkošnem zborniku Prirodoslovnega muzeja o mineralnih bogastvih Slovenije leta 2006 ponovno pisalo: »Le kdaj bomo v Sloveniji našli meteorit? Gotovo je, da nekje je, saj so jih našli v vseh deželah okrog nas in je torej le vprašanje časa, kdaj se bomo takšne najdbe razveselili tudi mi.«

Priprave na obletnico padca

Pomlad 2007. Čeprav o avškem meteoritu ves čas piše tuja strokovna literatura in čeprav ga dobimo na svetovnem spletu (pod imeni Avce, Avec, Auzza itd.), bi lahko ostal širši javnosti še naprej nepoznan, če se ne bi približevala stota obletnica padca. Med domačini se obudi ustno izročilo, vnuk lastnika zemljišča, skladatelj Štefan Mauri, pokaže mesto padca v Movrnovem borštu. V reviji Življenje in tehnika izide obširen članek, avško športno-kulturno-turistično društvo pa se začne pripravljati na proslavitev obletnice (urejanje dostopa na mesto padca, priprave na razstavo, snemanje dokumentarnega filma).

»Zdaj se bo začelo novo Življenje,« bi v gostilni ponovno rekel avški župan. Pa ni več ne župana ne gostilne in tudi ni več izkušenih možakov, ki bi puhalo tobacni dim izpod brk ter si mislili svoje.